

JAMİLA ERGASHEVA'NIN ESERLERİNDE KÜLTÜREL MİRAS: ZİYARETGÂHLAR VE TARİHİ MEKÂNLAR

Cultural Heritage in Jamila Ergasheva's Works: Places of Worship and Historical Places

Çiğdem YEĞİN¹

ÖZ

Geliş Tarihi

24.12.2025

Kabul Tarihi

28.01.2026

Yayın Tarihi

30.06.2026

Anahtar Kelimeler

Kültürel Miras,
Jamila Ergasheva,
Zülfizar,
Şam Şafağı Cilveleri,
Ziyaretgah.

Kültür toplumları birbirinden ayıran, geçmiş ve gelecek arasında bir köprü vazifesi gören maddi ve manevi değerler bütünüdür. Evrensel bir bakış açısı ile düşünüldüğünde kültürel öğeleri korumak ve onu sonraki kuşaklara aktarabilmek insanlık için ortak bir amaç olarak değerlendirilmektedir. Bu amaç doğrultusunda evrensel koruma kanunlarının dışında her devletin kendi kültürel mirasının sürdürülebilirliği ile ilgili kanunları mevcuttur. Yazılı kanunların dışında inanç, gelenek görenekle ilgili soyut kültürel değerlerin sonraki kuşaklara aktarılması, toplumların kendi millî değerlerine bağlılığı ile mümkündür. Bu bağlamda, köklü bir geçmişe sahip olan Türk dünyası topluluklarında kültürel sürekliliğin yansımaları, edebiyat alanında da kendini göstermektedir. Özbekistan, hem soyut hem de somut kültür unsurları bakımından oldukça zengin bir coğrafyaya sahiptir; bu kültürel unsurların Özbek edebiyatı üzerindeki etkisi ise yoğun bir biçimde hissedilmektedir. Özellikle bağımsızlık sonrası dönemde yazarların, kaleme aldıkları eserlerde millî ve manevi değerlerden beslendikleri görülmektedir. Eserlerini bu doğrultuda kaleme alan bağımsızlık dönemi yazarlarından birisi de Jamila Ergasheva'dır. Bu çalışmada Ergasheva'nın Şam Şafağı Cilveleri ve Zülfizar isimli eserleri hakkında bilgi verildikten sonra bu iki eserindeki halk kültürünün önemli bir parçası olan ziyaret mekânları tespit edilmiştir. Çalışmada, eserlerden fişlenen bu bölümlerin hem orijinal metinlerine hem de Türkiye Türkçesi aktarmalarına yer verilmiştir. Yapılan bu çalışma ile, söz konusu iki eserden yola çıkılarak edebiyatın, kültürel sürdürülebilirliğe olan etkisi ortaya konulmaktadır.

ABSTRACT

Submit Date

24.12.2025

Accept Date

28.01.2026

Publish Date

30.06.2026

Keywords

Cultural Heritage,
Jamila Ergasheva,
Zülfizar,
The Flirtations of the
Damascus Dawn,
Place of Worship.

Culture is the set of material and spiritual values that distinguish societies from one another and serve as a bridge between the past and the future. From a universal perspective, preserving cultural elements and passing them on to future generations is considered a common goal for humanity. In line with this goal, in addition to universal protection laws, each state has its own laws concerning the sustainability of its cultural heritage. Beyond written laws, the transmission of abstract cultural values related to beliefs and traditions to future generations is possible through societies' attachment to their own national values. Uzbekistan possesses a geography that is rich in both abstract and concrete cultural elements; the influence of these cultural elements on Uzbek literature is strongly felt. Particularly in the post-independence period, it is evident that writers have drawn inspiration from national and spiritual values in the works they have penned. One of the writers of the independence period who composed her works in this vein is Jamila Ergasheva. This study provides information about Ergasheva's works titled Şam Şafağı Cilveleri and Zülfizar, after which the places of pilgrimage, an important part of folk culture in these two works, have been identified. The study includes both the original texts and Turkish translations of the sections extracted from the works. This study demonstrates the impact of literature on cultural sustainability, based on these two works.

¹ Arş. Gör., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türkiye, savasscgdm.92@gmail.com

© YeğİN, Ç. Bu çalışmanın telif hakları yazara aittir.

Bu çalışma [Creative Commons Attribution \(CC-BY\) 4.0 Lisansı](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/) kapsamında lisanslanmıştır.
This study is licensed under a [Creative Commons Attribution \(CC-BY\) 4.0 License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

1. Giriş

UNESCO, II. Dünya Savaşı sırasında yaşanan büyük yıkımların ardından, kültürel mirasın korunması ve uluslararası iş birliğinin güçlendirilmesi amacıyla 16 Kasım 1945 tarihinde kurulmuştur. Zaman içinde gelişen siyasi olaylar neticesinde Japonya gibi bazı devletler bu kurumdan ayrılırken; İspanya ve çeşitli Afrika ülkeleri UNESCO'ya dâhil olmuştur. 1954 yılında kültür unsurlarını belirleyerek onların korunması için bazı sözleşmeler imzalanmıştır.² 1970 yılında imzalan sözleşme³ bir önceki toplantının devamı niteliğindedir. 1972 yılında ise Doğal ve Kültürel Dünya Mirasının Korunması Sözleşmesi imzalanmıştır. 16 Kasım 1972 tarihinde, UNESCO'nun Paris'teki Genel Merkezi'nde imzalanan Doğal ve Kültürel Dünya Mirasının Korunması Sözleşmesi, hiçbir ülke veya bölge ayrımı yapmaksızın, insanlığın bugüne kadar yaratmış olduğu uygarlıkların birer göstergesi olan tarihsel yapıların, sit alanlarının ve doğal zenginliklerin korunması amaçlanarak hazırlanmıştır (Oğuz, 2018, s. 14) şeklinde belirtmiştir.

Kültür, toplumların tarihsel süreç içerisinde ürettiği nesilden nesile aktarılan maddi ve manevi (somut ya da somut olmayan) öğelerin tamamına denilmektedir. Aynı zamanda kültür, bir toplum tarafından kabul gören ve geçmişten günümüze bir geleneğe bağlı olarak devam ettirilen dil, duygu, düşünce, örf, adet inanış, sanat ve yaşayış biçimlerinin tümü olarak tanımlanabilir. Kültür, bireylerin grup üyeliği içinde benimsediği değerler, normlar ve düşünce biçimleri aracılığıyla şekillenen bir öğrenme sürecidir. Mevcut kültürel unsurlar, topluluk içinde nesilden nesile aktarılmakta ve bu sayede kültürel süreklilik sağlamaktadır. Bu tanımlamalar, kültürün dinamik, evrimsel ve bir toplumun sosyal yapısına köklü bir etkisi olan bir olgu olduğunu vurgulamaktadır. Kültür aynı zamanda ortak değerleri paylaşan bir toplumun mirası olarak düşünülmektedir (Nuriddinova ve Yetiş, 2024, s. 451).

Sürdürülebilirlik, ilk olarak Birleşmiş Milletler tarafından 1972'de düzenlenen konferansta; sosyal, ekonomik ve çevresel unsurların korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması konusunda ele alınmış bir kavramdır. Bu toplantıda, her şeyin hızla değiştiği dünyada kültürün de korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması gerektiği konusuna dikkatler çekilmiştir. Birleşmiş Milletler'in bin yıllık kalkınma hedefleri içerisinde doğrudan olmasa da sürdürülebilir kültürle ilgili maddeler bulunmaktadır. Kültürel sürdürülebilirlik, öncelikle maddi kültür unsurlarının korunup gelecek kuşaklara aktarılması konusunda varlık göstermekle birlikte 2000 yılında UNESCO somut olmayan kültür unsurlarının da sürdürülebilirliğine dikkat çekmiş ve bu konuda da çalışmalar yapılmaya devam etmiştir.

Özbekistan, UNESCO temsilciliği bulunan ve kültürel unsurlar bakımından zengin bir hazineye sahip Türk devletlerindedir. Bulunduğu coğrafya itibarıyla bu zengin kültürel hazinenin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması hem ülke açısından hem de ortak Türk kültür tarihi açısından önem arz etmektedir. Ülke, arkeolojik sit alanları, görkemli mimari eserleri, dinî şahsiyetler için inşa edilmiş ziyaretgâhları, şifalı suları ile ünlü doğal alanları sayesinde dünya çapında kendine has bir değere sahiptir. Tarihine bakıldığında; dönem dönem bozgunculuklara ve savaflara şahit olan bu coğrafyada söz konusu yapılar zarara uğramış olsa da değerlerine sahip çıkan devlet liderleri tarafından restore edilerek günümüze kadar korunmuştur. Dinî şahsiyetler adına inşa edilen bu mekânlar yalnızca yeniden yapılandırıldıktan sonra halkın ziyaretine açılmakla kalmayıp şahısların ruhuna olan hürmet de devam ettirilmiştir. Bu çalışmada ise bağımsızlık dönemi yazarlarından Jamila Ergasheva'nın eserlerinde okuyucunun karşısına çıkan dinî ve kültürel mekânlar taranıp bu mekânların tarih içerisindeki yolculuğu incelenmektedir. İçerisinde halk kültürü unsurlarını barındıran Ergasheva'ya ait iki eser detaylı bir biçimde tahlil edilerek; ziyaret mekânları tespit edildikten sonra ilgili bölümler Türkiye Türkçesine aktarılmış ve bu mekânlar kültürel sürdürülebilirlik bağlamında değerlendirilmiştir.

2. Jamila Ergasheva ve Eserleri

8 Mayıs 1956 tarihinde Surhanderya vilayetinin Cerkurgan köyünde işçi bir ailenin kızı olarak dünyaya gelmiştir. 1979 yılında Taşkent Devlet Üniversitesi'nde Gazetecilik Fakültesini tamamlamıştır. Yazar, ilk olarak işe "Cerqurqon Hoқиqati" isimli gazetede başlamış, daha sonra ise "Surhan Tongi" isimli gazetede görevine devam

² UNESCO'nun kültür alanındaki ilk sözleşmesi 14 Mayıs 1954 yılında meydana getirilen Silahlı Çatışma Durumunda Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi ve Protokolü'dür. Bu sözleşmenin temel düzeyde olup sadece devlet eliyle koruma ile sınırlı kaldığı ve toplumsal tabanla birlikte kültür unsurlarının korunması anlayışının tam anlamıyla gelişmediği söylenebilir (Oğuz, 2018, s. 14).

³ Kültür Varlıklarının Kanunsuz İthal, İhraç ve Mülkiyet Transferlerinin Önlenmesi ve Yasaklanması İçin Alınacak Tedbirlerle İlgili Sözleşmesi'dir bk. Korkmaz, 2023.

etmiştir. Yazar, ömrünün son anına kadar Kadın-Kızlar Komitesine bağlı “Kadın ve Zaman” isimli gazeteye rehberlik yapmıştır.

Yazarın “İzhar” isimli ilk hikâye kitabı 1992 yılında yayımlanmıştır. Daha sonra araka arkaya birçok hikâye ve kıssası çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanmaya devam etmiştir. Yazarın; “İntiqom”, “Tezezzül”, “Ayol Codisi”, “Zulfizor”, “Kir Üstidegi Ayol” “Shom Shofog’i Jilvalari” gibi eserleri yayımlanan diğer kitaplardır. Bu çalışmada, “Shom Shofog’i Jilvalari” ve “Zulfizor” isimli eserlerindeki ziyaretgâhlar ve tarihî mekânlar üzerinde durulacaktır.

Xurshid Davron Kütüphanesi’nden edinilen “Şam Şafağı Cilveleri” isimli kıssada, gelini ve oğluyla aynı evde yaşayan ve geliniyle yaptığı bir tartışma sonucunda Harezm’e arkadaşının yanına, oradan da memleketi olan Suhanderya’ya giden, hayatında köklü değişiklikler yapan Ayşe’nin başından geçen olaylar anlatılmıştır. Anlatıda, geriye dönüşler yapılarak eşi tarafından aldatılan Ayşe’nin yaşadıklarına da değinilmiştir.

“Zülfizar” isimli eserde, İkinci Dünya Savaşı yıllarında iki ağabeyi savaşta olan Zülfizar’ın başından geçenler anlatılmaktadır. Zülfizar, annesi ile birlikte köyde yaşamakta ve köyünde öğretmenlik yapmaktadır. O süre içerisinde ağabeylerden biri savaşta hayatını kaybederken birisi sağ salim eve geri döner. Ağabey döndükten sonra Zülfizar yüksek eğitim için Moskova’ya gider. Moskova’da sosyalist parti ile tanışan Zülfizar, zamanla partinin görüşlerinden etkilenerek aktif görevler almaya başlar. Okuldan mezun olduktan sonra da Moskova’da yaşamını sürdürür. İki evliliğini de komünist ideoloji doğrultusunda yapar ve iki ayrı evlilikten iki çocuğu olan başkahraman, annesinin hayatını kaybetmesi üzerine gerçekleşen olaylardan dolayı mensubu olduğu partinin yapıp ettiklerini sorgulamaya başlar. Nitekim bir süre sonra partiden ayrılır, çocukları ile köyüne döner ve öğretmenlik yapmaya devam eder.

3. Eserlerdeki Dinî Mekânlar

Özbekistan, konum itibarıyla Orta Asya’nın merkezinde yer almaktadır. Taşkent, Buhara, Semerkant, Fergana, Harezm, Andican, Namangan, Surhanderya başlıca şehirleridir. Bölgenin en eski yerleşim yerlerinden olan Buhara, Semerkant ve Harezm’de dinî şahsiyetler adına inşa edilmiş çok fazla türbe ve ziyaret mekânı bulunmaktadır. Söz konusu bu mekânlar yalnızca mimarî bir yapı olmanın ötesindedir. Örf, âdet ve geleneklerine bağlı bir topluluk olan Özbek Türkleri, bu mekânlara geçmişten günümüze dek çok büyük önem vermektedirler. Bir yere giderken dahi yol güzergâhında herhangi bir ziyaret mekânı varsa oraya uğrayıp orada dua edip yollarına devam ederler. Özel olarak yapılan türbe ziyaretlerinde gerçekleştirilen âdetler ve ritüeller, günümüzde halk arasında yaşatılmaktadır. Bunlar, kadınların mekâna girerken başlarına örtü, erkeklerin döppi (geleneksel Özbek başlığı) takması, horoz, keçi, koyun gibi bir hayvan kesilmesi, türbenin etrafının süpürülmesi, türbe etrafında ağaç varsa ağaca çaput bağlanması şeklinde geçmişten bugüne kadar devam eden pratiklerdir (Heyitova, 2019, s. 73). Bunların yanı sıra özellikle çarşamba ve cumartesi günlerinde türbelerin ziyaret edilmesinin daha uygun olduğu düşünülmektedir. Bunun nedeni, bu günlerin daha bereketli günler olduğuna inanılmasıdır (Heyitova, 2019, s. 76). Özbekler, bu mekânlara dinî inanç gereği büyük bir saygı duymalarının yanında aynı zamanda çeşitli sıkıntılarını bu evliya şahısların ruhu aracılığıyla çözüm bulacakları inancıyla da türbeleri ziyaret etmektedirler. Hastalığa şifa bulmak, evlilik isteği, çocuk sahibi olmak gibi çeşitli istek ve dilekler için insanlar yüzyıllardır bu mekânları ziyaret etmekte ve buralarda gerçekleştirilen örf adetleri yaşatmaktadır (Jöreyeva, 2021, s. 7). Bu gelenek, Jamila Ergasheva’nın eserlerinde de kendisini göstermektedir. Eserde geçen ziyaret mekânları şu şekildedir:

Üveys Ata, Veysel Karani Türbesi: Veysel Karani, Arabistan’da doğup Peygamber Efendimiz döneminde yaşamış bir İslam alimidir. Orta Asya’ya İslamiyet’i yaymak amacıyla geldiği bilinmektedir. Bu sebeple İslam coğrafyasının çeşitli yerlerinde, kendisine atfedilen türbe ve ziyaretgâhlar vardır. Bunlardan birisi de Karakalpakistan Özerk Cumhuriyeti’nin Buruni Yerleşkesine bağlı Dostluk köyünde yer alan türbe kompleksidir. Bu türbe, 12-14. yüzyıllara dayanmaktadır. Moğol istilaları döneminde harabeye dönen bu mekân, Hive Hanı Allakuluhan tarafından 18. yüzyılda restore ettirilir. Hive Hanı Allakuluhan, türbenin içine yazlık ve kışlık eyvanlar inşa ettirerek ziyaretçiler için uygun koşullar sağlamıştır. Yazlık eyvanda, ceviz ağaçlarından Hive desenleriyle oyulmuş altı tarihî sütun ve türbenin girişinde iki sütun günümüze ulaşmıştır. Alan, Özbekistan’da maddi-manevi kültür unsurlarını koruma kararı ile devlet korumasına alınmıştır (İsmailov, s. 46).

Keçirmes Ata Türbesi: Harezm bölgesi Ürgenç, Ellikala’da bulunmaktadır. Türbenin tarihi 12. yüzyıla dayanmaktadır. Günümüzde Ellikala merkezindeki Bostan köyünde bulunmaktadır. Keçirmes Ata, Peygamber Efendimizin yaşadığı dönemlerde yaşadığına inanılan evliya bir kişidir. Yaşarken insanların hastalıklarını tedavi ettiği konusunda rivayetler vardır (URL-1). Keçirmes Ata ile ilgili bir diğer rivayet; “bir kişi eğer bir günah işlediğinde

Keçirmes Ata ona bir hastalık gönderir ve kişi ancak günahından tövbe ettiğinde tekrar sağlığına kavuşabilir. Ancak aynı kişi bir kez daha günah işlerse bu kez Keçirmes Ata bu kişiye yeniden hastalık gönderir ve bu defa iyileşmesine izin vermez” (Orıpov, 2025, s. 215). Keçirmes Ata vefat ettikten sonra ise kabrinin bulunduğu yere insanlar hastalıklarına şifa bulmak için gelmeye devam etmişlerdir. Moğol istilaları devrinde burası da yakılıp yıkılan mekânlardan olmasının yanında Özbekistan bağımsızlığını ilan ettikten sonra 1994 yılında restore edilip ziyaretçilere açılmıştır. Günümüzde söz konusu mekân; türbenin, alışveriş dükkanlarının, dinlenme alanlarının bulunduğu bir kompleks hâline dönüşmüştür. Bu türbe; şifa bulmak için, çocuk sahibi olmak için, işi olmayanlar iş bulmak gibi niyetlerle gelen insanlar tarafından ziyaret edilmektedir. Türbe, maddi-manevi kültür unsurlarını koruma kararı ile devlet korumasına alınmıştır. Aynı zamanda, 9 Şubat 2021 tarihli “Özbekistan Cumhuriyeti’nde iç turizm ve inanç turizminin daha da geliştirilmesi için alınacak tedbirler” konulu sözleşme kapsamında birçok ziyaret mekânı ile birlikte Keçirmes Ata Türbesi’nin bakım ve onarımı ele alınmıştır (Aliyeva, 2024, s. 24).

Pehlivan Mahmud Türbesi: (1247-1326) Pehlivan Mahmud, ünlü bir güreşçi, usta bir derici, büyük bir filozof ve şair olarak bilinmektedir. Zatin ünü yaşadığı dönemde, Maveraiünnehir’den Hindistan’a kadar ulaşmaktaydı. Usta bir güreşçi olduğu ve sırtını hiç kimse yere getiremediği için halk ona “Pehlavon” lakabını takmış ve onu “Pehlavon Mahmud”, “Polvan Ota”, “Hazreti Polvan Pir” olarak anmıştır. Hive halkının kalbinde şehrin piri olarak kabul edilir ve türbesi şehrin direğidir (İsmailov, 2023, s. 106). Bu türbe şehrin en uzun en görkemli binasına sahip olmakla beraber yıllar içerisinde birçok önemli devlet adamı da Pehlivan Mahmud türbesinin içine defnedilmiştir. Ebulgazi Bahadır Han’ın oğlu Anuşhan devrinde, türbenin üzerine büyük bir minare dikilmiştir. 1810 yılında Muhammed Rahimhan, türbenin restorasyonu ve kendisine de orada bir kabir hazırlığı için emir vermesi üzerine, yapının yeniden inşasına Yusuf Mehtar tarafından başlanmıştır. 1825 yılında, Muhammed Rahimcan da buraya defnedilmiştir. Babasından sonra tahta geçen Allahkulu Han, türbeye bakım yapmaya ve yapının görkemini arttırmaya devam etmiştir. Türbe Hive’nin en çok ziyaretçi alan merkezlerinden birisi olan İçen Kale’de yer almaktadır. Kale, UNESCO tarafından 1990’da dünya mirası listesine alınmıştır (URL-2).

Süleyman Ata Ziyaretgâhi: Şerabad yerleşkesi, Çagatay köyünde bulunmaktadır. Süleyman ata dinî bir şahsiyet olup sahabeden olan Adham Ata ziyaretgâhi ile aynı yerleşkede bulunmaktadır (Jöreyeva, 2021, s. 212). Surhanderya’da ziyaretçiler tarafından ilgi gören mekânlar arasında yer almaktadır.

Hakim Tirmizi: Surhanderya Tasavvuf mektebinin babası olarak nitelendirilir. Hakim Tirmizi, Danişmend Tirmizi Ata, El-Hakim gibi isimler ile de bilinmektedir. Hadis ilmiyle iştirak eden Hâkim Tirmizi’nin doğum yılı kesin olmamakla birlikte 8. yy’da yaşadığı ve 120 yıl ömür sürdüğü rivayet edilmektedir. Termiz’de Hâkim Tirmizi’nin adına 10-14. yüzyıllara dayanan mimari bir ziyaretgâh yaptırılmıştır. Günümüzde de birçok Müslüman tarafından ziyaret edilen bu mekândır (Jöreyeva, 2021, s. 48).

Ziyoratgohlar bor: Sulaymon ota, Kokildor ota, To’ksan ota. Bu otalar kim bo’lgan? Ular nima karomat ko’rsatgan, xalq uchun nima xizmat qilgan? Buni hech kim bilmaydi, qiziqmaydi ham. Har chorshanba kuni kim tovuq ko’tarib, kim qo’y yetaklab, davlatning ishini tashlab, shu ziyoratgohlar atrofida in qurigan tekinox’rlarni boqish uchun yuguradi. Hay, birodarlar, masalan, Sulaymon ota qayerda yashagan-u, bu yerda uning qabri nima qiladi, deydigan biron aqlli odam yo’q (Zülfizar, s. 28-29).

Ziyaretgâhlar var: Süleyman Ata, Kokildor Ata, Toksan Ata: bu atalar kim olur. Onlar ne gibi bir keramet göstermiş, halkı için ne hizmetler etmişler. Bunları hiç kimse bilmez ve merak etmez. Her Çarşamba kimi eline tavuk kimi koyun alıp devletin işini bırakıp in kuran dolandırıcıları görmek için giderler. Hey kardeşler mesela Süleyman Ata nerede yaşamış, burada onun kabri ne yapın! diyen bir akıllı çıkmaz.

“Zülfizar” isimli eserden alınan bu kesitte, ziyaretgâhlara giden Özbeklerin Rus bir öğretmen tarafından aşağılandığı görülmektedir. Manevi bir gelenek olan ziyaret kültürü ve ziyaretgâhlarda gerçekleştirilen ritüeller komünist ideolojinin savunucusu bir kişi tarafından şiddetle eleştirilmektedir.

...Kechirmas otani ziyorat qilgani kelib yatishgan emish. Biz shu yerda turib bir borganimiz yo’q. Gurlandan keyin Kechirmas ota ham, Sulton Uvays ota ham bir qadam, birgalashib ziyorat qilib qaytamiz (ŞŞC, s. 39).

...nerelerden Keçirmes Ata’yı ziyaret etmek için gelenler varmış. Biz burada yaşadığımız halde gidemiyoruz. Gurlan’dan sonra Keçirmes Ata da Sultan Üveys Ata da bir adım uzaklıkta, hep birlikte ziyaret edelim.

Ertaga mashina olib kelib, Sulton Uvays otaga, Kechirmas otaga olib boraman. Sizlarning sharofatlaringiz bilan bormasam, bu ro'zg'orni deb, shu joylarga bormasdan o'lib ketsam kerak. Endi Xivaga olib boraman, Ichan qal'ani ko'rsataman, Pahlavon Mahmudni ziyorat qilamiz (ŞŞC, s. 47).

Yarin arabayla gelip, Sultan Üveys Baba'ya ve Affetmez Baba'ya götüreceğim. Sizin bahanenizle gitmesem, bu bayat endişesi ile oralara gitmeden öleceğim. Sonra Hive'ye götüreceğim, İçen Kaleyi göstereceğim. Pehlivan Mahmud'u ziyaret edeceğiz.

“Şam Şafağı Cilveleri” (ŞŞC) isimli eserde geçen bölümlerde; hikâyenin başkahramanı Ayşe, Surhanderya'ya arkadaşlarını ziyarete gelir ve birlikte ziyaretgâhlara ve tarihî mekânlara gitme planı yaparlar. Surhanderya'daki arkadaşları bu mekânların önemli olduğunu ve insanların uzak yerlerden sadece bu yerleri görmek için geldiklerini; ancak kendilerinin yakın olmalarına rağmen ziyaretgâhlara gidememelerini anlatmaktadırlar.

Oyshaxon, Termizda bir ajoyib hayvonot bog'ı bo'libdi, edi. O'sha bog'xali ham bormi? U yerda biron tanish-bilishingiz yo'qmi? Menga ikkita toshbaqa tuxumi kerak edi. Bir kun televizordan Hakim Termiziy bilan Xizr bobo haqidagi bir rivoyatni ko'rgan edim. Hakim Termiziy Xizr bobo onasining oyog'ı og'riyotganini aytadi, shunda Xizr bobo qo'llaridagi hassani oyoklari ostidagi qumga bir urib, katta toshbaqa tuxumini chiqarib beradi, shuni onasining og'rigani oyog'lariga qo'y, deydi. Shundan Hakim Termiziyning onasining oyog'ları yaxshi bo'lib ketgan ekan. O'g'illarim o'zimizdagi hayvonot bog'iga necha borib kelishdi, ular har safar va'da qilishadi, ammo berishmaydi. Oyoq og'riq jon-jonimdan o'tib ketdi, desangiz. Qilmagan ishü amalim qolmadi, shu toshbaqa... tuxumini birgina surtib ko'rsam, degandim. Oyoqlarim yaxshi bo'lib, o'zim bermalol yurib ketsaydim, deyman (ŞŞC, s.123-124).

Ayşe can, Tirmiz'de çok güzel bir hayvanat bahçesi vardı. Orası hala duruyor mu? Orada tanıdığımız birleri var mı? Bana iki tane kaplumbağa yumurtası gerekliydi. Bir gün televizyondan Hekim Tirmizî ve Hızır baba hakekindaki bir rivayeti izlemiştim. Hekim Tirmizî Hızır babaya annesinin ayağının ağrıdığını söyler, o anda Hızır baba ellerindeki asasını toprağa bir kez vurup oradaki büyük kaplumbağa yumurtasını ona verir ve “Bunu annenin ayağının altına koy” der. Bundan sonra Hekim Tirmizî'nin ayaklarının ağrısı iyileşir. Oğullarım bizim hayvanat bahçesine kaç kez gittiler, onlar her seferinde söz verdiler, ama yumurtayı vermediler. Ayağımın ağrısından canıma tak etti, deseniz. Yapmadığım bilimsel bir şey kalmadı. Şu kaplumbağanın yumurtasını ayaklarımın altına sürtssem diyordum. Ayaklarım iyileşse de kendim rahat yürüsem diyorum.

“Şam Şafağı Cilveleri” eserde geçen bu bölümde, Hekim Tirmizi ve adına yapılmış türbenin manevi mucizesinden bahsedilmektedir. Aynı zamanda okuyucuya bu bölümde Hekim Tirmizi ve annesi ile ilgili bir rivayet aktarılmaktadır.

4. Tarihî Mekânlar

Özbekistan, köklü bir medeniyete ev sahipliği yapan bir konumda olmasından kaynaklı olarak antik medeniyetlere ait yapıları, şifalı suları olduğuna inanılan doğal alanları ve Türk-İslam tarihî açısından önemli mimari kültür öğeleri bakımından da büyük bir değere sahiptir. Eserlerde geçen tarihî kültürel mekânlar: Kampirtepe, Kırkkız Kalesi ve Kokildor Ota Konağı ve Amanhane'dir.

Kampirtepe antik kentinin kalıntıları, Tirmiz şehrine 30 km uzaklıktaki Amuderya Nehri'nin sağ kıyısında bulunmaktadır. Kazılarda elde edilen buluntulardan yola çıkılarak Greko-baktriya kültürünün etkisiyle inşa edilmiş bir mekân olduğu saptanmıştır. 2018 yılında bilim insanları, Büyük İskender'in ikametgâhı olan Oxus Nehri (Amu Derya Nehri'nin diğer adı) kıyısındaki antik İskenderiye'nin bir zamanlar burada bulunduğunu kanıtlamışlardır (Nikonorov, 2004, s. 317). Kampir Tepe'de çıkan buluntular sayesinde Özbekistan'ın tarihsel geçmişi hakkında bilgi sahibi olunmaktadır. Arkeologların son yıllarda yaptıkları kazı çalışmalarında elde ettikleri buluntulardan hareketle; bu antik kent, M.Ö. 3-4. yüzyıllara dayanan tarihî bir geçmişe sahiptir. Alanın yıllar içerisinde kerpiç bir yapı olmasına rağmen ayakta kalabilmesinin yanı sıra en büyük yıpranma sebebi, doğal afetler ve ziyaretçilerin bilinçsiz yaklaşımıdır.

Lekin Kampirtepaning tunlari juda chiroyli bo'ladi. Qani endi bir kecha shu yerda qolsangiz edi. Amudaryoning yuzi yulduzlar shu'lasi shunday nurlanib ketadiki, bu nurdan Kampirtepa ham

yorishib turadi. Edvard Vasilevich hamisha Kampirtepaning nomi haqida gap ketsa, bu nom sizlar o'ylayotgandek, kekxa ayol tepasi, degan ma'noni bildirmaydi, "Kampirtepa" - Qadim kushon tilida suv yuzidagi yulduzlar aksidan nurlangan shahar, degan ma'noni anglatadi, deydi. - Aslida ikki ma'no ham o'rinli ekan (ŞŞC, s. 146).

Ama Kampirtepe'nin geceleri çok güzel olur, bir gece burada kalsanız keşke. Amuderya'nın gökyüzü yulduz söleni aydınlanır, bu ışıqla Kampirtepe de parıldar. Edvard Vasileviç ne zaman Kampirtepe'nin ismi hakkında konuşsa "bu isim sadece sizin düşündüğünüz gibi 'yaşlı kadın tepesi' demek değil. "Kampirtepe" - Kadim Kuşan dilinde, su yüzündeki yulduz ışıltısında parlayan şebir demektir." der. Aslında iki mana da yerindedir.

"Şam Şafağı Cilveleri" isimli eserde geçen bu bölümde; antik bir kent olan Kampirtepe'nin doğal güzelliğine vurgu yapılmasının yanı sıra mekânın isminin nereden geldiği ile ilgili bir bilgi verilmektedir.

Kırk Kız Kalesi, Surhanderya bölgesinde Termiz'e 3 km uzaklıkta yer alan bu anıtın tarihi 9-10. yüzyıllara dayanmaktadır. Kale 14. yüzyıla kadar birkaç kez yeniden inşa edilmiştir. 20. yüzyılın başlarında başlayan kazılar ve araştırmalar sırasında burada birçok eser bulunmuştur. Bunlar; ev eşyası parçaları, sikkeler, alçı heykeller vb. olarak sayılabilir. Kırk Kız Kalesi ile ilgili eski bir efsane vardır. Bu efsaneye göre, bir zamanlar cesur prenses Guloyim, 40 cesur savaşçı kızıdan oluşan cariyesiyle birlikte bu kalede yaşamıştır. Antik kalenin adı bu kızların isimlerinden gelmektedir. Cesur kızlar kalelerini ve Guloyim'i kahramanca savunmuş, düşman saldırılarını püskürtmüş ve erkeklerin yaklaşmasını engellemişlerdir. Rivayete göre kaleye sadece Kokildar Ata girebilmiştir (URL-3).

Kokildor-Ota Konağı, mimarisi ve görkemli yapısıyla öne çıkar. Kubbeli ve çok odalı bu anıtın ön cephesi tuğladan yapılmıştır. Yapımında, üç katlı cephe fikri kullanılmıştır. Bina planı simetrik. Merkez ekseninde ana giriş ve kubbeli bir revakı olan büyük bir salon bulunmaktadır. Etrafında, neredeyse paralel olarak, aynalı bir görünüme sahip odalar yer almaktadır. Dikdörtgen giriş, merkez salona, yan girişler ise bitişik odalara ve koridorlara açılmaktadır. Binanın duvarları ganj ile süslenmiştir. Binanın iç odalarında kabirler bulunmakta olup bunların en büyüğü Kokildor Ota'ya aittir (URL-4).

Maxfirat yanga qaysi bir gazetadan Termizdagi "Qirqqiz" qal'asi haqida o'qib qolgan ekan. Naq yarim kun o'sha "Qirqqiz" haqida gapirdi: - Surxondaryoda shuncha yil yashab, keyin ham shuncha borib-kelib yurib, shu "Qirqqiz"ga bir bormaganimni qarang. Shu haqda o'qiganimdan beri holimga boqmay, borib ko'rgim kelib yotibdi. Bu qal'ada Hakim Termiziy bilan Varroq Termiziyning qizlari mudarrislik qilishgan ekan. Ular qizlarga qirq soha bo'yicha ta'lim tarbiya berishgan ekan. Bu yerda o'qigan qizlar o'z ona tillaridan tashqari uchta tilni bilishlari shart bo'lgan, ularga huquqdan, tibbiyotdan, yulduzlar ilmidan dars berilgan, deb yozishibdi. Buni qarang, qizlarga taom tayyorlashdan tortib, kiyinish, mehmon kutish, to'qish, tikish, ip yigirish, otda yurish, kamon otish kabi yumushlarni ham majburiy tartibda o'rgatishgan ekan. Hakim Termiziy qizlarning odobli, o'qimishli bo'lishini istar ekan. "Qirqqiz"da ta'lim olayotgan qizlarga alohida mehr ko'rsatar ekan. Surxonda u kishini hamma Termiz ota deyishadi, ana shu mehribonchiliklari uchun xalq "Ota" deb atagan bo'lsa kerak, deb o'ylayman. Jaloliddinimga "Bir davolanib, kuch yig'ib olsam, meni o'sha "Qirqqiz"ga olib borasan", deb o'tiribman. Xudo xohlarsa, borsam, birga-birga o'tamiz. Siz hech borganmisiz "Qirqqiz"ga? Kekxa bir ayolning hayajonlari unga biroz erish tuyuladi. - Borganman, ko'p marta borganman. - Zo'rmi? Oysha yelkasini qisadi: - Bilmasam, oldiga tortilgan devol-u, uch-to'rt xonani aytmasangiz, oddiygina tuproq uyumidan ko'pam farq qilmaydi. O'n olti asr ilgari qirqta xonasi, to'rtta qudug'i, to'rtta zindoni, uchinchi qavatida niliy gumbaz ostida qizlarga osmon jismlari harakatini o'rgatadigan qirqta usturlobi boalgan, deyishadi. Qal'aga erkak kishilarning kirishi butunlay ta'qiqlangan ekan. Hakim Termiziyning jiyani Sonur Termiziy o'z zamonasining kuchli astronomi bo'lgan, Hakim Termiziyning ruxsati bilan qal'adagi qizlarga astronomiyadan tahsil bergan, u qal'aga kirish uchun soch o'stirib yurgan, keyinchalik odamlar orasida "Kokildor ota" deb nom olgan. - Oddiygina tuproq uyumi qolgan bo'lsa ham borib ko'rgim kelyapti, u joylar juda tabarruk joylar-da, Oyshaxon. - Yanganing nursiz ko'zlarida havas uchqunlari chaqnaq turardi. - Qarang, siz, oddiygina bir muallima ayol bu qal'a haqida shuncha narsa bilarsiz, olim odamlar siz bilan mendan ko'ra yuz marta ko'proq narsa bilsa kerak. To'g'rimi? Shunday bo'lsa, o'sha bilganlari asosida, hashar qilib, qal'ani yaltillatib qayta tiklab tashlasalar bo'ladi-ku (ŞŞC, s. 87-88).

Marifet Yenge bir gazeteden Termiz'deki Kırkkız Kalesi hakkında yazılanları okumuş. Tam yarım gün o konu hakkında konuştu. Surhanderya'da bu kadar yıl yaşayıp Termiz'e defalarca gitmeme rağmen Kırkkız'ı görmeyişime bir bakın. Okuduklarımdan sonra bu hâlime bakmadan gidip göresim geliyor. Bu kalede Hâkim Tirmizi ile Barak Tirmizi'nin kızları Müderrislik yapmaktalardı. Onlar kızlarına kırk konudan eğitim vermişler. Burada okuyan kızların üç dil bilmeleri şartmış. Onlara bukuk, tıp ve astronomi ilmi verilmiş. Şuna bakan, kız çocuklarına yemek pişirme, giyinme, misafir ağırlama, dokuma yapma, dikiş dikme, iplik eğirme, ata binme ve okçuluk gibi zorunlu işler öğretilmiş. Hâkim Tirmizi kızların kibar ve eğitilmiş olmasını istiyordu. Özellikle "Kırkkız"da okuyan kızlara özel bir sevgi besliyordu. Surhan'da herkes ona Termiz Ata dermiş ve işte bu iyilikleri için herkes ona Ata dermiş olsa gerek diye düşünürüm. Celaleddin'e bir iyileşsem ayağa kalkarsam beni o Kırkkız'a götür der dururum. Allah İ için verir de gidersem, birlikte gideriz. Siz biç gittiniz mi Kırkkız'a? Gittim.-Güzel mi? Ayşe, Bilmem diyerek devam etti, -Öndeki duvar ve üç dört oda dışında bir toprak yığınınan pek de farklı değil. On altı yüzyıl önce kırk oda, dört kuyu, dört zından olduğu ve üçüncü katta, mavi bir kubbenin altında, kızlara gök cisimlerinin hareketlerini öğreten kırk astroloğun bulunduğu söyleniyor. Hâkim Tirmizi'nin yeğeni Sonur Tirmizi zamanın güçlü gökbilimcilerindenmiş. Hâkim Tirmizi'nin izniyle kalede kızlara gök bilimi öğretirmiş. Kaleye girmek için saç kestirip, kızlara gökbilimi öğretenler arasında Kokıldor Ata'nun da olduğu söylenir.- Basit bir toprak da olsa görmek istiyorum, o topraklar çok önemli topraklar. -Bakın siz normal bir öğretmen kadınısınız kale hakkında ne çok şey biliyorsunuz, âlim kişiler bizden daha fazla şey biliyordur doğru mu? Öyle olsa bildikleri doğrultusunda hareket edip kaleyi yenileseler olmaz mı?

“Şam Şafağı Cilveleri” isimli eserin bu bölümünde; “Kırkkız Kalesi” ve “Kokıldor Ata Konağı” hakkında okuyucuya gerçeklikle bağdaşan bilgiler verilmektedir. Yazar, eserde “Kale” ve “Kokıldor Ata” hakkındaki rivayet ve efsaneleri, okuyucusuna aktarmaktadır. Bunlara ek olarak yazar, söz konusu ziyaretgâh ve tarihî mekânların bakımsızlığını eleştirmektedir. Yetkililerin, o mekânların önemini bilmelerine rağmen yeterli önemi göstermediğine değinmektedir. Yazarın, kahramanlar arası diyalog vasıtasıyla, kültürel mirasa gereken önemin verilmesi gerektiği konusuna dikkat çektiği görülmektedir.

Amanhane, Surhanderya vilayetinin Boysun yerleşkesine 16 km. uzaklıkta yer alan kırsal turizm açısından önemli bir merkezdir. Amanhane köyü; doğal manzarası, şifalı kaynakları, tarihî anıtları, somut olmayan kültürel mirası ve misafirperver sakinleriyle ünlüdür. Amanhane'nin şifalı suyu ile ilgili halk arasında anlatılan rivayete göre 14. yüzyılda Termiz'den Boysun'a gelen Sultan Veli Belagerdan isimli bir evliya halkın susuzluğundan dolayı Allah'a su için dua eder ve esasını vurduğu yerden bu şifalı su fışkırır. Günümüzde büyük çeşmenin olduğu yerin evliyanın Asasını vurduğu yer olduğuna inanılmaktadır (URL-5). Amanhane ile ilgili bir diğer rivayet, “Emir Timur uzun bir sefere çıkar ve askerleri yolda hastalanırlar. O sırada Boysun dağlarından geçerken, kayalıklarla kaplı ıssız bir dağ görürler. Oradaki kayalıkların arasından akan çeşme suyundan içerler. O anda kendilerini ferahlamış hisseder ve hastalıklarından kurtulurlar. Bu yüzden bu köy “Amanhane” adıyla anılmaya başlar”(İsmoilova İbodullaevna, 2023, s. 433). Köydeki su kaynağı, 600 yıldan fazla bir süredir kurumayan, insan vücudu için şifalı bir kaynak olduğu bilimsel olarak çalışmalara konu olmuştur. Buna bağlı olarak kaynaktan alınan su örneği, Özbekistan Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı'na bağlı NA Semaşko Rehabilitasyon ve Tıbbi Tedavi Araştırma Enstitüsü'nde incelenmiştir. Suda sülfat iyonlarının içeriği, magnezyum iyonu, azot iyonu ve biyoenerji tespit edilmiştir (Eshniyoz qizi, 2022, s. 7).

Men esa kasalxonada yotibman. Sizlarda Omonxona degan ziyoratgoh joy bor ekan, suvi ming xil dardga davo, deyishyapti. Agar xo'p desangiz, kasalxonadan chiqib, sizlarnikiga bormoqchiman”, “Albatta, kel. Maryamjon bilan Guljonni ham olib kel, bizda ziyoratgoh joylar juda ko'p, birga aylanamiz. Jigarga O'rinbuloqning suvi ham yaxshi deyishadi, o'sha yoqqa ham boramiz (ŞŞC, s. 148-149)

Ben de hastanede yatıyorum. Sizin oralarda Amanhane denilen bir ziyaretgâh varmış. Suyu bin türlü derde deva, diyorlar. Eğer tamam dersen, hastaneden çıkıp sizin oraya geleyim, “Elbette, Meryemcan ve Gülcan'ı da getir, bizde ziyaretgâh çok, birlikte geçeriz. Ciğere Orinbulak'ın suyu da iyi gelir diyorlar, oraya da gideriz.

“Şam Şafağı Cilveleri” (URL-6) isimli eserde geçen bölümde, Amanhane'nin şifalı suyu ile iyileşme beklentisinde olduğu vurgusu yapılmaktadır. Hastanede yatan Ayşe'nin oradan çıkıp Amanhane'nin şifalı suyu ile iyileşmeyi beklemesi, bu suyun bin derde deva olduğunu duymasından kaynaklanmaktadır.

5. Sonuç

Çalışmanın inceleme konusu olan ve Jamila Ergasheva'nın eserlerinde adı geçen mekânların gerek Türk-İslam tarihi, gerekse dünya tarihi açısından önemli mekânlar olduğu görülmektedir. Kimi yerlerin dinî ve mistik anlamları varken kimi mekânlar insanlık tarihi açısından önemli güzergâhlar olarak değerlendirilmektedir. Eserde geçen ziyaretgâh ve tarihî mekânlar, maddî ve manevî mirası koruma kanunuyla devlet koruması altında bulunmakla birlikte Pehlivan Mahmud Türbesi'nin bulunduğu "İchan Qala" UNESCO Dünya Kültür Mirasları Listesi'nde yer almaktadır. Kıssalarda geçen olaylar, Harezm ve Surhanderya vilayetleri civarında kurgulandığı için adı geçen ziyaretgâhların da bu bölgelerde yer alan mekânlar olduğu saptanmıştır.

"Şam Şafağı Cilveleri" isimli eserde yer alan mekânlar; başkahramanın gezi amaçlı geldiği şehirdeki dinî ve arkeolojik mekânları gezme ve görme isteği doğrultusunda okuyucunun dikkatine sunulurken aynı zamanda bu mekânlar hakkında tarihî gerçeklikle örtüşen bilgiler verilir. Olay örgüsü içerisinde bu mekânlarla ilgili efsaneler anlatılıp mekânların ilgi çekici yönlerine vurgu yapılarak okuyucuda merak duygusunu uyandırmayı hedeflediği çıkarımında bulunulabilmektedir. "Zülfizar" isimli eserde ise komünist ideolojisinin yıkıp tahrip etmeye çalıştığı dinî mekânlar olarak verilmiştir. Aynı zamanda bu kıssada ziyaret gününün çarşamba olmasına ve adak kesme geleneğine de vurgu yapılmıştır. Bu çalışmadan hareketle; kültürel mekânların korunup gelecek kuşaklara aktarılması ve maddî-manevî değerlerin tanınırlığının devamı için bu mekân isimlerine, onların özelliklerinin bir kurgu vasıtasıyla edebî eserlere konu edinilmesinin önemli olduğu sonucuna varılabilmektedir.

Kaynakça

- Aliyeva M. (2024) Increasing the flow of tourists to the pilgrimage sites of Khojaly, Ellik Kala Takhtakopir. *District İktisodiy Taraqqiyot va Taxlil Elektron Jurnal, VI son. Iyun.*
- Boborahimov Sh. & Bozarov N. (2023). *Surxon vobasi ziyorat turizmi salohiyati va uni rivojlantirish istiqbollari.* /T.: Lesson press -yil, 84 bet.
- Ergasheva, J. (2011). *Zulfizor.* Yashliq Jurnalı.
- Eshniyoz qizi Z. O. (2022). Tourism opportunities of boysun district and their use. *Indonesian Journal of Innovation Studies, 18, April.*
- Heyitova, F. (2019). Ziyoratgoh va qadamjolarda o'tkaziladigan marosimlar: an'anaviylik va transformatsion jarayonlar. *Uzbekistan: Language and Culture, 3, 71- 81.*
- Işık, Z. (2024). *Özbek halk inanışları.* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Ismoilova Ibodullaevna D. (2023). *Boysundagi Omonxonona Mo'jizalari.* Pedagog Respublika Ilmıy Jurnalı.
- İbraimovna, M. F. (2023). History of Khiva. *Journal Of Engineering, Mechanics and Modern Architecture, 2(4), 8-12.*
- İsmailov, T. H. *Sulton Uvays ziyoratgohi.* İnovative Academy.
- İsmailov, T. H. (2023). Hazrati Pahlavon Mahmud Maqbarasi. *Science and Education Journal, 4/3 (106-113).*
- Jöreyeva, S. (2021). *Surhabderya viloyati ziyoratgohlari.* O'zkitob Savdo Nashriyot Matbaa İcodiy Üyi.
- Korkmaz, N. (2023). *UNESCO'da ve Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nde sürdürülebilir kalkınma.* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi.
- Nikonov, V. P. (2004). *A unique comb from Kampyr-Tepe.* Krakow.
- Nuriddinova, G. & Yetiş, Ş. (2024). *Özbekistan somut olmayan kültürel miras unsurlarının turistik ürün olarak geliştirilmesine yönelik alternatif öneriler.* SAKTAD.
- Ogilshod Eshniyoz qizi. Z. (2022). Tourism opportunities of Boysun district and their use. *IJOIS, 18.*
- Oğuz, M. Ö. (2018). *Somut olmayan kültürel miras nedir?.* Geleneksel Yayıncılık.
- Oripov D. (2025). Xorazm: Qo'rqut, Onaqutı Va Kechirmas Ota. *Ilm Vaqti, 3.*
- İnternet Kaynakları
- URL-1: <https://ziyoratga.uz/uz/mavzolej-kechirmas-bobo> (E.T. 01.09.2025)
- URL-2: <https://meros.uz/object/ichan-qala> (E.T.08.09.2025)
- URL-3: <http://www.uzairways.com/uz> (E.T.10.09.2025)
- URL-4: <https://eurasia.travel/uzbekistan/termez/kokildor-ota-khanaka/> (E.T. 20.11.2025)

URL-5:<https://www.youtube.com/watch?v=tYMi5GSRKrU> (E.T.10.10.2025)

URL-6:<https://kh-davron.uz/kutubxona/uzbek/jamila-ergasheva-qissa-1.html> (E.T. 20.06.2022)

EXTENDED SUMMARY

This study examines the sustainability of the culture of visiting shrines and historical sites in Uzbekistan, based on the stories titled *The Flirtations of Sham Dawn* and *Zülfizar*, written by Jamila Ergasheva, one of the female authors in post-independence Uzbekistan. First, these two works were read and the pilgrimage sites identified within them were then translated into Turkish by us. The study provides information about the journey of the historical sites in the scanned works over the centuries and their architectural features, while also evaluating the pilgrimage sites built in the name of religious figures in material and spiritual terms. When considered as architectural structures, these sites are evaluated as tangible aspects of culture; however, from a national and spiritual perspective, they are among the intangible cultural heritage. Based on the research conducted, the shrines mentioned in the work are the Shrine of Sultan Uveys Ata, the Shrine of Keçirmes Ata, the Shrine of Pehlivan Mahmud, the Shrine of Süleyman Ata, and the Shrines of Hakim Tirmizi. These places, built in the name of the aforementioned saints, continue to attract considerable interest today, both from the Uzbeks and from other Turkic-Islamic countries. Although they have been damaged and destroyed at times due to various factors throughout history, these sites have been restored periodically and continue to attract visitors. The rituals practised at these sites also continue to thrive today. In the settings, the ritual of slaughtering chickens, roosters, goats, and sheep, the tradition of visiting shrines on Wednesdays and Saturdays, and the belief that prayers offered there will be answered are conveyed by the author to the reader, contributing to the sustainability of the culture. The historical places mentioned in the work are Kırkkız Castle, Kokildar Ata Mansion, Amanhane and Kampirtepe. These places are very important in terms of attracting a lot of interest from visitors in Uzbekistan and reflecting the country's cultural richness. In his work, *Şam Şafağı Cilveleri*, the author conveys through his characters that these places are cultural heritage sites worth seeing. Another message conveyed in the work is that the authorities should attach greater importance to these places.

YAZARLARIN BEYANI / DECLARATION OF THE AUTHORS

Katkı Oranı Beyanı	☒ Yazar, çalışmanın tümüne tek başına katkı sağlamıştır. ☐ Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır. ☐ Çalışmaya birinci yazar %XX oranında, ikinci yazar %XX oranında, üçüncü yazar %XX oranında katkı sağlamıştır.
Declaration of Contribution Rate	☒ The author contributes the study on his/her own. ☐ The authors have equal contributions. ☐ The first author contributes XX%, the second author contributes XX%, the third author contributes XX%.
Çatışma Beyanı	☒ Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir. ☐ Yazarlar, çalışmadan XXX (firması, kurumu, kişininin) etkilenebileceğini ve ortaya çıkacak çıkar çatışması durumunu yönetmek için onaylanmış bir planının olduğunu beyan etmektedir.
Declaration of Conflict	☒ There is no potential conflict of interest in the study. ☐ Authors declare that XXX (firm, institution, person) may be affected from the study and in case of a conflict of interest they have a confirmed plan in order to administer the case.
Yayın Etiği Beyanı	☒ Çalışmada etik dışı bir husus bulunmadığını, araştırma ve yayın etiğine özenle uyulduğunu beyan ederiz. ☒ Bu çalışma, etik kurul belgesi gerektiren bir çalışma değildir. ☐ Bu çalışma için _____ Üniversitesi, Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulundan ___/___/___ tarih ve _____ sayılı kararı ile etik kurul onayı alınmıştır.
Declaration of Publication Ethics	☒ We hereby declare that the study has not unethical issues and that research and publication ethics have been observed carefully. ☒ This study does not require ethics committee approval. ☐ Ethical approval for this study was obtained from the Scientific Research and Publication Ethics Committee of _____ University with decision number _____ dated ___/___/____.
Üretken Yapay Zekâ Kullanım Beyanı	☒ Bu çalışmanın hiçbir aşamasında üretken yapay zekâ araçlarından faydalanılmamıştır. ☐ Bu çalışmanın hazırlanması sırasında yazar(lar), [NEDEN] amacıyla [ARAÇ/HİZMET ADI] kullanmıştır. Bu araç/hizmeti kullandıktan sonra, yazar(lar) içeriği gerektiği şekilde gözden geçirip düzenlemiş ve yayınlanan makalenin içeriği konusunda tüm sorumluluğu üstlenmiştir.
Declaration of Generative AI Use	☒ No generative artificial intelligence tools were used at any stage of this study. ☐ During the preparation of this study the author(s) used [NAME OF TOOL / SERVICE] in order to [REASON]. After using this tool/service, the author(s) reviewed and edited the content as needed and take(s) full responsibility for the content of the published article.
Destek ve Teşekkür Beyanı	☒ Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan mali destek alınmamıştır. ☐ Bu çalışma, X Projesi (Proje No: XXXXXX) tarafından desteklenmektedir. ☐ Diğer (Belirtiniz)
Declaration of Support and Acknowledgments	☒ No financial support is taken from any institution or organization. ☐ The study is supported by X Project (Project No: XXXXXX). ☐ Others (Specify)